

MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU

**ACTA
MVSEI POROLISSENSIS**

XLI

ARHEOLOGIE – RESTAURARE – CONSERVARE

ZALĂU
2019

EDITOR ȘEF: Dr. Corina BEJINARIU

COLEGIUL DE REDACȚIE

Dr. Horea Pop – redactor șef
Dr. Dan Deac – redactor responsabil
Dr. Dan Băcueț-Crișan – secretar de redacție
Dr. Sanda Băcueț-Crișan – membru
Dr. Ioan Bejinariu – membru
Dr. Emanoil Pripon – membru

COLEGIUL EDITORIAL

Prof. Dr. Gheorghe LAZAROVICI, Universitatea Eftimie Murgu, Caransebeș, România
Dr. Tiberius BADER, Hemmingen, Baden-Wurttemberg, Germania
Prof. univ. dr. hab. Gelu FLOREA, Departament Istorie Antică și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca (România)
Cercet. șt. I dr. hab. Coriolan H. OPREANU, Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Cercet. șt. I dr. Ioan STANCIU, Institutul de Arheologie și Istoria Artei (Academia Română), Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Sorin MITU, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Prof. univ. dr. Adrian IVAN, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România
Drd. Dan Octavian PAUL, Muzeul Banatului, Timișoara, România
Conf. univ. dr. Sorin NEMETI, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România.

Responsabilitatea pentru conținutul științific al articolelor, pentru formulări și calitatea rezumatelor în limbă străină revine în întregime autorilor.

ACTA MVSEI POROLISSENSIS

Anuarul Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău

Orice corespondență referitoare la publicație va fi trimisă pe adresa: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ ZALĂU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com	Toute correspondance sera envoyée à l'adresse: MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE SI ARTA ZALAU, RO-450042 Zalău. Str. Unirii, nr. 9 Tel.: 004-0260-612223, fax: 004-0260-661706 e-mail: muzeul.zalau@gmail.com
--	--

© EDITURA POROLISSUM A MUZEULUI JUDEȚEAN

ISSN 1016-2801

Tipar: S.C. MEGA PRINT S.R.L. CLUJ-NAPOCA

CUPRINS – SUMMARY – RÉSUMÉ

NEOLITIC

“OAMENI ȘI CIOBURI”. MORMINTELE NEO-ENEOLITICE DESCOPERITE ÎN SĂLAJ.
REZULTATELE ANALIZELOR ANTROPOLOGICE..... 9

SANDA BĂCUEȚ CRIȘAN, MIHAI CONSTANTINESCU

”PEOPLE AND HERDS”. NEO-ENEOLITHIC BURIALS DISCOVERED IN SĂLAJ. THE
RESULTS OF THE ANTHROPOLOGICAL ANALYSIS

PIESE DE PRESTIGIU DIN PIATRĂ ȘLEFUITĂ DIN NEOLITICUL ȘI ENEOLITICUL
TIMPURIU ÎN NORD-VESTUL ROMÂNIEI17

MIHAI DUNCA

PRESTIGE POLISHED STONE PIECES FROM NEOLITHIC AND EARLY ENEOLITHIC IN
NORTH-WESTERN ROMANIA

DESCOPERIRI IZOLATE DE UTILAJ LITIC ȘLEFUIT DE PE TERITORIUL JUDEȚULUI
SĂLAJ 29

MIHAI DUNCA

STRAY FINDS OF POLISHED LITHIC TOOLS FROM THE TERRITORY OF SĂLAJ COUNTY

EPOCA METALELOR

ARCHAEOBOTANICAL ANALYSES ON CHARRED MACROREMAINS FROM ȘIMLEU
SILVÂNIEI “OBSERVATOR” SITE (2015 ARCHAEOLOGICAL CAMPAIGN) 43

BEATRICE CIUTĂ, IOAN BEJINARIU

COMUNITĂȚILE OTOMANI DIN BAZINUL CRIȘURILOR. O NOUĂ PERSPECTIVĂ DE LA
FRONTIERA ESTICĂ A COMPLEXULUI CULTURAL OTOMANI-FÜZESABONY (CCOF)53

GRUIA FAZECAȘ, FLORIN GOGĂLTAN

OTOMANI COMMUNITIES FROM IN THE BASIN OF THE CRIȘ RIVERS. A NEW
PERSPECTIVE FROM THE EASTERN FRONTIER OF THE OTOMANI-FÜZESABONY
CULTURAL COMPLEX (OFCC)

NEW GLASS FINDS FROM TRANSDANUBIA. NOTES ABOUT MIDDLE LA TÈNE GLASS
JEWELLERY FROM THE RÁBA AND MARCAL RIVER VALLEYS81

ANDREEA DRĂGAN

EPOCA ROMANĂ

THE POTTERY KILNS AT ȘIBOT-ÎN OBREJ (ALBA COUNTY)..... 93

ADELA BĂLTĂC, ALINA STREINU, ALEXANDRA DOLEA

<i>LIBER PATER FRUGIFER: UN GRAFFITE VOTIF DU CAMP AUXILIAIRE DE ROMITA (DACIA POROLISSENSIS)</i>	113
DAN DEAC, DAN DANA	
CERCETĂRI ARHEOLOGICE PREVENTIVE ÎN NECROPOLA ROMANĂ DE LA APULUM, DEALUL FURCILOR- <i>PODEI</i>	121
MIHAI GLIGOR, ANCUȚA BOBÎNĂ, GABRIEL BALTEȘ, ANA FETCU	
ARCHAEOLOGICAL RESCUE EXCAVATIONS IN THE ROMAN NECROPOLIS FROM FURCILOR HILL - <i>PODEI</i> AT APULUM	
A NEWLY DISCOVERED KÜNZING-TYPE ROMAN DAGGER FROM THE <i>LIMES</i> OF DACIA POROLISSENSIS	137
MONICA GUI, HOREA POP	
A ROMAN RING WITH CARNELIAN GEM DISCOVERED AT POROLISSUM-SĂRATA	155
ANA CRISTINA HAMAT, DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN	
DESPRE INELE DE TIP CHEIE CU PLACĂ TRAFORATĂ ȘI SIMBOL CRUCIFORM DIN DACIA ROMANĂ	163
ANA CRISTINA HAMAT, HORĂȚIU COCIȘ	
IN REGARD OF THE KEY-TYPE ROMAN RINGS WITH PERFORATED PLATE AND CRUCIFORM SYMBOL FROM ROMAN DACIA	
THE FIRST PALMYRENE ARAMAIC INSCRIPTION DISCOVERED AT POROLISSUM (MJIAZ CC 799/2002).....	175
JEREMY HUTTON	
THE POTTERY KILNS FROM POROLISSUM-SĂRATA AND THE PROBLEM OF THE SETTLEMENT'S INNER DEFENSIVE LINE.....	185
LUCIANA NEDELEA, HORĂȚIU COCIȘ, DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN	
EPIGRAPHICA POROLISSENSIA (II)	253
IOAN PISO, DAN DEAC	
LES ESTAMPILLES MILITAIRES DE RĂZBOIENI-CETATE	263
IOAN PISO, RADA VARGA	
ROMANS IN THE SCHOOL. NOTES ON THE ARCHAEOLOGICAL COLLECTION OF THE KUUN COLLEGE FROM ORĂȘTIE - SZÁSZVÁROS	291
CSABA SZABÓ	

RESTAURARE – CONSERVARE

VASE CU PICIOR DIN PERSPECTIVĂ PALEOTEHNOLOGICĂ ȘI EXPERIMENTALĂ	303
DAN ANGHEL	
VESSELS WITH FEET FROM A PALEOTECHNOLOGICAL AND EXPERIMENTAL PERSPECTIVE	
CERAMICA NEOLITICĂ PICTATĂ – ÎNTRE ARTĂ DECORATIVĂ ȘI FUNCȚIE PRACTICĂ... 321	
ANAMARIA ELEKES	
PAINTED NEOLITHIC POTTERY – BETWEEN DECORATIVE ART AND PRACTICAL FUNCTIONALITY	

ZĂBALA TRACICĂ. OAMENI ȘI RĂZBOINICI 331
TEODORA JUGRĂȘTAN
THE THRACIAN HORSE-BIT. PEOPLE AND WARRIORS

THE RESTORATION AND CONSERVATION OF NEOLITHIC POTTERY DECORATED
WITH A BLACK MIXTURE OF BIRCH BARK AND NATURAL BITUMEN.....337
EMANOIL PRIPON

IN MEMORIAM

IN MEMORIAM DR. GABRIELA HORTENZIA RĂDULESCU (1952-2019) 345

PIESE DE PRESTIGIU DIN PIATRĂ ȘLEFUITĂ DIN NEOLITICUL ȘI ENEOLITICUL TIMPURIU ÎN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

MIHAI DUNCA*

PRESTIGE POLISHED STONE PIECES FROM NEOLITHIC AND EARLY ENEOLITHIC IN NORTH-WESTERN ROMANIA

ABSTRACT: *In this study we will discuss six long polished stone pieces discovered in sites that cover the Neolithic and early Eneolithic periods in north-western Romania. From the early Neolithic site of Zăuan- Dâmbul Cimitirului (Sălaj county) comes an axe of 28,5 centimeters long with unsharpened cutting edge made of sandstone. In the late Neolithic site of Porț – Corău (Sălaj county) that belonged to a community specialised in polished stone tools processing, an axe of 24, a chiesel of 14,5 and an adze of 13,5 centimetres long were found. The partially contemporary and belonging to the same cultural area, the site of Tășad – Dealul Cetățuia (Bihor county) gave us a 36 centimeters long adze splitted in three pieces placed in a childe' s grave. The latest item, found in the early Eneolithic site of Cheșereu- Osvath tag, is a 48 centimetres long adze, being the biggest polished stone piece found and published so far. They are all special artefacts that fall in the prestige category as it has been defined after the western european discoveries. The chiesel and the adze from Porț may show the prestige of the stone artisan in therms of skill. We consider that using the therm of maces is not appropriate since all these pieces have the shape of the regular stone tools and no military or political elites existed yet.*

KEYWORDS: *axe; adze; chiesel; symbolical and practical use; ritual.*

REZUMAT: *În acest studiu vor fi discutate șase piese litice descoperite în situri datate începând cu neoliticul timpuriu și încheind cu eneoliticul timpuriu din nord-vestul României. Din așezarea neolitică timpurie de la Zăuan- Dîmbul cimitirului (jud. Sălaj) provine un topor de 28,5 centimetri lungime având un tăiș neascuțit, prelucrat din gresie. În situl neolitic târziu de la Porț – Corău (jud. Sălaj)- locuit de o comunitate specializată în prelucrarea pietrei șlefuite- un topor de 24, o daltă de 14,5 și o teslă de 13,5 centimetri lungime au fost descoperite. În situl de la Tășad – Dealul Cetățuia, parțial contemporan cu precedentul, o teslă de 36 de centimetri lungime a fost spartă în trei bucăți și depusă în mormântul unui copil. Cel mai târziu exemplar analizat, descoperit în situl de la Cheșereu – Osvath tag, este o teslă de 48 centimetri lungime, reprezentând cel mai lung exemplar publicat până acum. Toate aceste piese intră în categoria celor de prestigiu în sensul dat de analiza descoperirilor vest europene. Daltă și tesla de la Porț pot marca prestigiul meșterului în ceea ce privește îndemânarea. Considerăm că termenul de sceptoru nu este potrivit pentru astfel de piese deoarece ele au aceleași forme cu exemplarele de dimensiuni obișnuite și încă nu existau elite militare sau politice care să le dețină.*

CUVINTE-CHEIE: *topor; teslă; daltă; rol practic și simbolic; ritual.*

INTRODUCERE ȘI CARACTERIZARE GENERALĂ A PIESELOR LITICE ȘLEFUITE DE PRESTIGIU

În general, din categoria pieselor litice șlefuite sunt considerate ca având un rol de prestigiu topoarele de luptă, topoarele-ciocan, fiind denumite și sceptor, obiecte ce simbolizau rangul social și puterea

* Cercetător independent, Zalău, e-mail: mihaidunca2013@gmail.com

aparținătorilor.¹ Aceste tipuri de piese apar mai ales începând cu eneoliticul dezvoltat, după cum reiese dintr-un studiu de sinteză asupra uneltelor din piatră șlefuită de pe teritoriul României, autorul considerând că topoarele cu două tăişuri nu reprezintă unelte.² Topoarele de luptă se răspândesc mai ales la finalul eneoliticului, în perioada de tranziție spre epoca bronzului, Comșa atribuindu-le populațiilor venite din stepele nord-pontice.³

Mai aproape de piesele ce vor fi discutate în prezentul studiu și de perioada lor sunt topoarele (denumire generică) de prestigiu din mileniul V î.Hr. aparținând neoliticului vest-european. Erau produse în zona Alpilor Piemontezi și antrenate într-o rețea de schimb ce ajungea până în zona Bretagne, unele dintre ele chiar în Insulele Britanice, fiind descoperite în tumuli.⁴ Față de topoarele obișnuite, cu rol de unelte, acestea prezintă câteva caracteristici diferite. Este vorba în primul rând de lungimea mai mare, ce variază între 15 și 46,6 centimetri.⁵ La aceasta se adaugă materia primă de calitate superioară, constând uneori în roci rare, șlefuirea foarte bună, culoarea deosebită și lipsa urmelor de folosire.⁶ Practic sunt piese a căror prelucrare indică preocuparea mai mult pentru aspect decât pentru funcționalitate. Chiar dimensiunile sunt un dezavantaj în folosirea lor ca unelte pentru prelucrarea lemnului, cele mai masive devenind prea greu de manevrat.

Interpretarea descoperirilor produse în zona alpină ca piese de prestigiu a fost influențată de găsirea unor analogii la populațiile din Noua Guinee care încă mai prelucrau piatra șlefuită la sfârșitul secolului XX. Observații etnoarheologice în partea indoneziană a insulei, Irian-Jaya, au evidențiat existența unor topoare și tesle de dimensiuni mari, bine șlefuite, antrenate și acestea în relații de schimb ale unor comunități, cu motivații ce nu țineau de rolul utilitar.⁷ Erau schimbate cu ocazia alianțelor matrimoniale, plăților de sânge de la finalul unui război, înmormântării unei persoane importante.⁸

Având conturate datele generale ale fenomenului pieselor de prestigiu din piatră șlefuită, trecem la prezentarea celor șase exemplare ce fac obiectul acestei lucrări. Le vom aborda în ordinea cronologică dată de siturile în care au fost descoperite. Încadrările tipologice vor avea la bază un studiu publicat anterior.⁹

Zăuan- Dâmbul Cimitirului (jud. Sălaj)

Este o așezare aparținând neoliticului timpuriu, cultura Starčevo -Criș, începându-și evoluția de la finalul etapei IIIB al acesteia, continuând mai ales pe parcursul etapei IVA, posibil și în IVB.¹⁰ A fost conturat un nivel de locuire.¹¹ Dintre cele 32 de piese și fragmente litice șlefuite, un topor de tip **T4b** (cu profil oblic, uniform, perforat; Pl. 1, Pl. 4) îl luăm în discuție ca piesă de prestigiu. Este realizat din gresie și are dimensiunile de 28,5 × 11 × 12 centimetri (lungime × lățime maximă × grosime maximă), tășul conturat dar neascuțit, șlefuirea avansată (suprafața ușor abrazivă), o perforație transversală incipientă. Pare a fi o piesă abandonată în cursul prelucrării dacă ne orientăm după perforația neterminată, explicabilă prin dificultatea străpungerii unei porțiuni litice atât de mari, dar și după tășul neascuțit. Abraziunea păstrată corespunde standardelor reduse ale prelucrării constatate pentru acest sit. Nu avem date mai precise despre contextul descoperirii.

¹ Boghian 2003, p. 181.

² Comșa 1972, p. 259.

³ Comșa 1972, p. 261.

⁴ Pétrequin 1997, p. 51- 52.

⁵ Pétrequin *et alii* 1997, p. 139.

⁶ Risch 2011, p. 103.

⁷ Pétrequin P., Pétrequin A.-M 2011, p. 336.

⁸ Pétrequin, *et alii* 2006, p. 423; Pétrequin A.-M, Pétrequin P. 2000, p. 33.

⁹ Dunca 2016, pl. I.

¹⁰ Băcuceș-Crișan 2008a, p. 67, p. 70.

¹¹ Băcuceș-Crișan 2008a, p. 16-17.

Porț Corău (jud. Sălaj)

Locuirea din acest sit evoluează între neoliticul târziu și eneoliticul timpuriu și reprezintă continuarea pe teritoriul județului Sălaj a celei investigate sistematic pe teritoriul județului Bihor, la Suplacu de Barcău, pe bazele căreia a fost definit grupul cultural eponim.¹² O caracteristică definitorie a acestei așezări, pe lângă ceramica distinctă, este dezvoltarea deosebită a industriei pietrei șlefuite, concretizată prin 500 de exemplare descoperite în partea bihoreană a sitului, indicând ipoteza prelucrării pietrei peste nevoile interne ale comunității, orientată spre schimb.¹³ Săpături preventive începute în anul 2002 în partea sălăjeană a sitului, la Porț, comuna Marca au adus precizări suplimentare asupra organizării și evoluției așezării neolitice prin urmărirea complexelor aheologice.¹⁴ Aceeași frecvență mare a descoperirilor de utilaj litic șlefuit a fost surprinsă și la Porț.¹⁵ Cele cinci campanii de săpături preventive au dus la strângerea a peste 1600 de exemplare, însemnând materie primă și unelte în toate stadiile de prelucrare.

Ultimele descoperiri, din campania 2012 mai ales, au impus și rediscutarea atribuirii cronologice și culturale, redefinită deja de mai multe ori de la primele descoperiri. O sinteză a tuturor atribuirilor se găsește într-un articol al Sandei Băcueț.¹⁶ Deocamdată aceeași autoare optează pentru folosirea termenului de locuire de tip Suplac, atât pentru cea din punctul *Corău* cât și pentru altele cu material ceramic similar, fără a face referire la grupul Suplac așa cum a fost definit de Doina Ignat și păstrând denumirile de Suplac I, II, III ca etape de evoluție a sitului.¹⁷ O singură dată absolută este disponibilă, din așezarea de tip Suplac de la Șimleu Silvaniei- Strada Tudor Vladimirescu, corespunzând etapei Suplac III și indicând intervalul 4528–4365 cal BC.¹⁸

Nivelului de locuire al fazei Suplac I de la Porț îi aparține un topor de tip **T1** (calapod; Pl. 2/2; Pl. 5/2) cu următoarele caracteristici: contur ușor asimetric, tăiș conturat, șlefuire sumară a suprafețelor, dimensiuni de 24 × 5 × 5 centimetri (lungime × lățime × grosime). Este un topor în stadiu avansat de prelucrare, dovedind o șlefuire axată mai ales pe formă, conturul fiind aproape simetric, în timp ce suprafețele păstrează o abraziune destul de pronunțată. Din nivelul de locuire al fazei Suplac II provin alte două piese al căror rol ar putea fi de prestigiu: o daltă și o teslă. Daltă este de tip **D2a** (alungită, cu profil dreptunghiular; Pl.2/1; Pl. 5/1) cu dimensiunile de 14,5 × 4 × 2 centimetri (lungime × lățime maximă × grosime). Are caracteristicile unei piese finite, adică simetria și tăișul ascuțit în primul rând, dar și o suprafață netedă exceptând mici fragmentări ce indică folosirea. Tesla este de tip **Te2c** (alungită cu profil convex-concav; Pl. 2/3; Pl. 5/3) și reprezintă singurul exemplar încadrabil acestei variante. Are dimensiunile de 13,5 × 3,5 × 1,2 centimetri (lungime × lățime maximă × grosime maximă). Este tot o piesă finită și folosită după cum indică exfolierile de pe fețe. Toate cele trei piese de la Porț sunt lucrate din roci dure.

Tășad- Dealul Cetățuia (jud. Bihor)

Acest sit a fost investigat prin săpături sistematice, descoperindu-se locuiri din mai multe epoci, printre care și una neolitică târzie încadrată tot grupului Suplac. Aceasta din urmă a apărut într-un singur nivel de locuire care după descrierea ceramicii o considerăm a fi de tip Suplac II.¹⁹ Este un sit important din perspectiva industriei pietrei șlefuite, o parte dintre uneltele de aici fiind importuri de la Suplac/ Porț.²⁰

¹² Ignat 1998, p. 21.

¹³ Ignat 1998, p. 32–33.

¹⁴ Băcueț-Crișan 2008.

¹⁵ Băcueț-Crișan 2008, p. 24.

¹⁶ Băcueț-Crișan 2013, p. 11–46.

¹⁷ Băcueț-Crișan, Pop 2014, p. 35–36.

¹⁸ Băcueț-Crișan, Pop 2014, p. 47.

¹⁹ Ignat 1987, p. 11.

²⁰ Ignat 1987, p. 10–11.

Piesa avută în vedere pentru analiza noastră este publicată, fiind vorba despre o teslă din gresie cuarțitică (Pl. 3/1), având lungimea de 36 de centimetri. A fost spartă în trei bucăți și depusă așa într-un mormânt de incinerare al unui copil de 12–15 ani.²¹ Tot în acest context au fost descoperite încă o teslă spartă în trei bucăți și un topor, ambele de dimensiuni mari (12, respectiv 18,5 centimetri) dar nu cu mult peste cele obișnuite, astfel că nu intră în discuția despre piesele de prestigiu. După tipologia mai sus menționată, tesla se atribuie tipului **Te2a** (alungită cu profil dreptunghiular). Spargerea celor două tesle în câte trei bucăți împreună cu tipul de context în care au fost descoperite indică o semnificație rituală. Putem aminti aceeași analogie dată de D. Ignat- gropa rituală de la Iclod (jud. Cluj) unde împreună cu vase sparte ritual și oase, toate peste un strat de cenușă, au fost descoperite două topoare foarte mari, unul de 31 de centimetri lungime, altul de 20,5 și o machetă de topor din rocă friabilă, spartă în cinci bucăți.²² Aceste piese de la Iclod, tot o așezare a neoliticului târziu, nu intră în zona la care se referă studiul de față dar putem remarca dimensiunile primului topor menționat, compatibile cu ceea ce presupune rolul de prestigiu, fiind denumit chiar topor-sceptru²³ la publicare, dar și lipsa rolului practic pentru macheta de topor ce a primit același tratament ca și tesla de la Tășad.

Cheșereu- Osvath tag (jud. Bihor)

Acest sit nu a avut parte de o prezentare detaliată în literatura de specialitate. A fost datat în eneoliticul timpuriu în cuprinsul unui repertoriu al pietrei șlefuite din Crișana²⁴, unde apare descrisă și piesa pe care o discutăm aici, o teslă din șist clorito- sericitos (Pl. 3/2) de 48x 5,7 × 3,5 centimetri (lungime × lățime × grosime).²⁵ O încadrăm în tipul **Te2** (alungită), cu profil plan-convex deci o variantă diferită de cele de la Porț- *Corău*. Trebuie să remarcăm faptul că este cea mai mare piesă din piatră șlefuită menționată până acum în bibliografia românească dar și în cea străină dedicată pieselor foarte mari (a se vedea mai sus limita de 46,6 centimetri indicată). Nu avem date despre contextul descoperirii.

DISCUȚIE ȘI CONCLUZII

Am prezentat în introducere caracteristicile pieselor de prestigiu din zona vest-alpină așa cum au fost ele stabilite de cercetători. Fiind vorba despre o perioadă apropiată de cea căreia îi aparțin piesele analizate aici, ne vom raporta la aceste caracteristici în încercarea de a stabili dacă sunt expresia unui fenomen similar. Am văzut că dimensiunile sunt considerate defnitorii. Ușor sub limita inferioară se află dalta și tesla de la Porț, dar considerăm că toate piesele ar trebui să se raporteze la dimensiunile medii specifice tipului sau categoriei din situl în care au fost descoperite. Toporul de la Zăuan are un singur termen de comparație, un alt exemplar întreg, lung de 8 centimetri. Topoarele calapod de la Porț au în medie 10 centimetri lungime, deci exemplarul discutat este mai mult decât dublu. Dălțile de tip D2 au 7 centimetri lungimea medie, iar teslele (sunt prea puține încadrabile unui tip deci ne raportăm la categorie) au 7,4. Ambele piese sunt aproximativ duble față de medie. Calitatea și aspectul materiei prime erau altă caracteristică. Exceptând toporul de la Zăuan, restul sunt din roci dure și bine șlefuite dar în ambele situații regăsim caracteristici comune perioadei, adică prelucrarea unor roci mai degrabă friabile, șlefuite superficial în neoliticul timpuriu, mai ales la Zăuan, și șlefuirea până la obținerea unor suprafețe netede, aplicată mai ales rocilor dure, la Suplac/Porț în special dar și în alte situri ale neoliticului târziu. Toporul de la Porț nu are suprafața bine șlefuită pentru că a fost abandonat în cursul prelucrării asemenea majorității pieselor descoperite acolo. Cel de la Zăuan ar putea să fie un exemplar finit dar combinația de

²¹ Ignat 1987, p. 12.

²² Lazarovici *et alii* 1995, fig. 7/1,2,3.

²³ Lazarovici *et alii* 1995, p. 509–510.

²⁴ Ignat 1990, p. 17.

²⁵ Ignat 1990, Pl. IV, fig. 7.

materie primă friabilă, tăiș neascuțit și dimensiuni prea mari exclud rolul practic, acesta fiind alt criteriu de diferențiere a pieselor de prestigiu față de cele obișnuite. Teslele de la Tășad și Cheșereu sunt în mod clar mult prea mari, mai ales pentru această categorie de unelte deci își pierd rolul practic. Dalta și tesla de la Porț au urme de folosire. Observațiile etnoarheologice ne arată că și piesele de prestigiu puteau fi uneori folosite. Tinerii războinici în afirmare ai populațiilor *Dani* și *Wano* din Noua Guinee purtau topoare masive cu ajutorul cărora tăiau câte un copac fiecare deși cu topoare mai mici și mai puțin efort se putea obține același lucru, zone întregi fiind rapid defrișate astfel prin efortul colectiv.²⁶

Apare problema explicării modului în care o piesă din piatră șlefuită poate evidenția prestigiul aparținătorului. Contextul descoperirii ne poate furniza unele ipoteze. Defunctul de la Tășad era copil, prin urmare dacă tesla avea rol de prestigiu, subliniere a statutului, atunci putem să vorbim despre statut moștenit. Spargerea piesei în trei la fel ca și a exemplarului mai scurt trimite mai degrabă spre motivații rituale. Este posibil să fi fost o înmormântare importantă a comunității și nu neaparat o persoană deosebită iar atunci tesla reflectă puterea colectivității. Cele trei piese de la Porț au apărut în nivelul de locuire. Toporul ține de activitatea de prelucrare desfășurată de obicei în spațiile exterioare. Putem bănuși că sporadic schimburile vizau și piese de prestigiu nu doar unelte. Tot în contextul prelucrării putem să vedem celelalte două piese de la Porț. Dimensiunile duble față de exemplarele obișnuite la care se adaugă și profilul deosebit al teslei puteau să marcheze prestigiul de meșter pietrar, priceperea în obținerea unor piese deosebite. În acest caz prestigiul era afișat chiar prin folosirea lor, posibilă pentru că nu erau deosebit de voluminoase. Contextul descoperirii toporului de la Zăuan ca și al teslei de la Cheșereu nu se cunoaște exact. Am stabilit că dimensiunile acestora elimină rolul practic, fiind prea greu de manevrat. Manifestarea prestigiului se putea face prin afișarea în anumite momente de către aparținători. Legarea lor numai de activități rituale nu se susține.

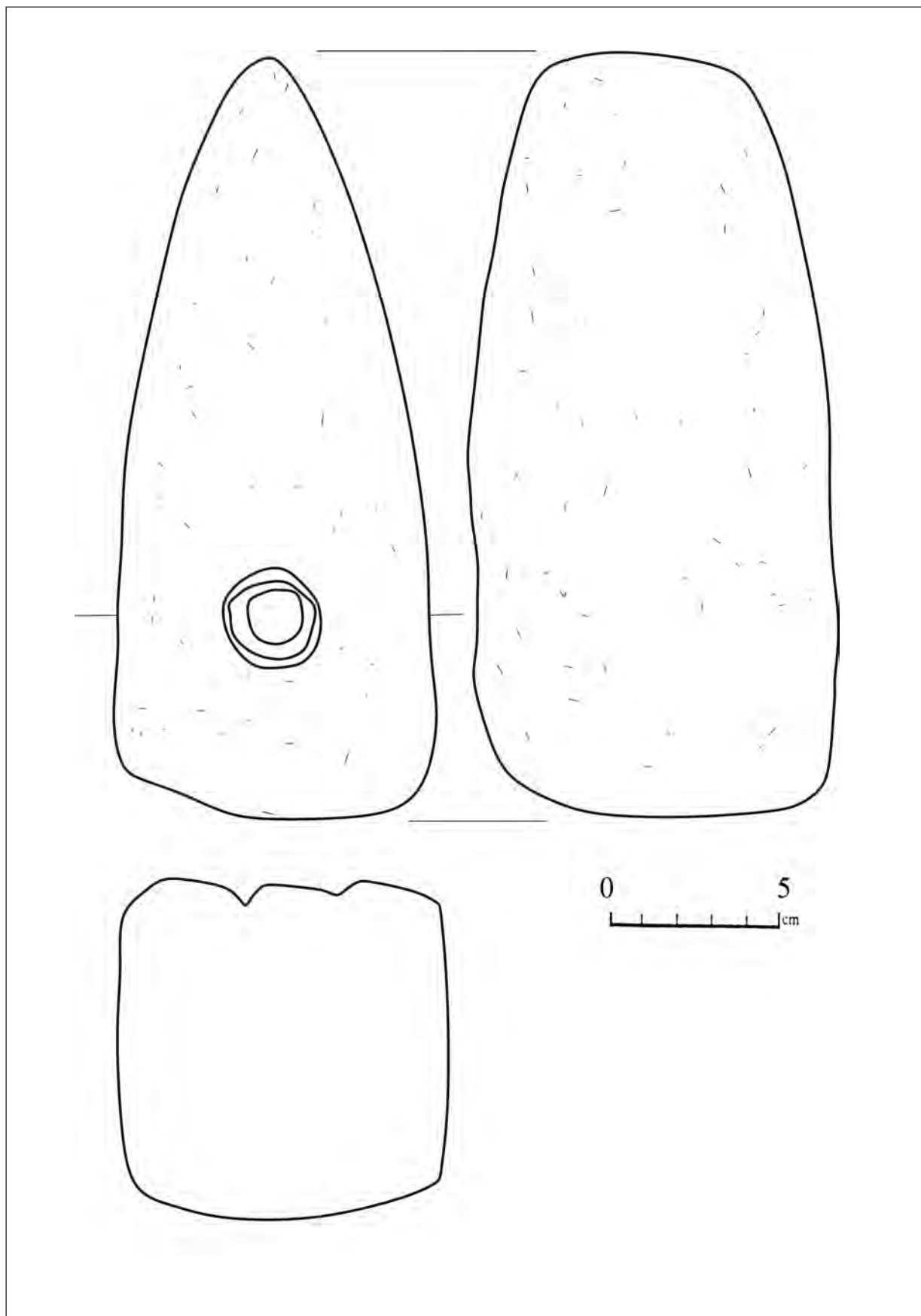
Ar mai fi de făcut o observație asupra acestor piese dar și în general asupra pieselor de prestigiu din neoliticul târziu/eneoliticul timpuriu. Ele nu diferă tipologic în mod esențial de uneltele din piatră șlefuită, împrumutându-le formele, spre deosebire de topoarele de luptă, măciucile și sceperele din piatră aparținând eneoliticului dezvoltat, târziu și final. Acest fapt se leagă poate și de lipsa unor ierarhii puternice în cazul neoliticului, a unor căpetenii războinice diferențiate vizibil (prin bunuri specifice) de restul populației, motiv pentru care nu recomandăm folosirea termenului de scepere pentru această perioadă ci de topoare, dălți și tesle de prestigiu.

BIBLIOGRAFIE

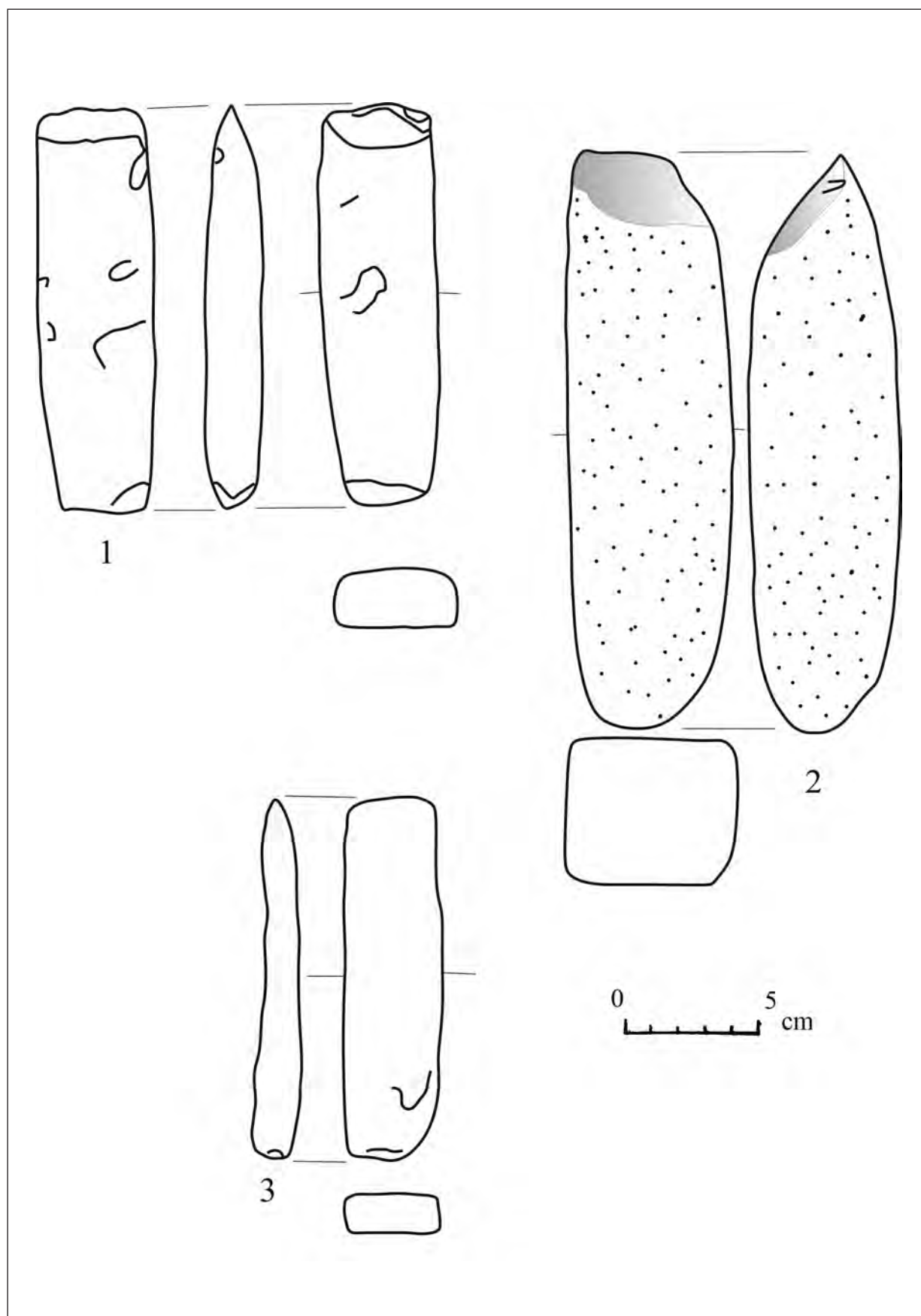
Băcuet-Crișan 2008	S. Băcuet-Crișan, <i>Neoliticul și eneoliticul timpuriu în Depresiunea Șimleului</i> , Alba-Iulia, 2008.
Băcuet-Crișan 2008a	S. Băcuet-Crișan, <i>Cultura Starčevo-Criș în Depresiunea Șimleului</i> , Cluj Napoca, 2008.
Băcuet-Crișan 2013	S. Băcuet-Crișan, <i>Suplac, Zau, Pișcolt, Herpály...realitate sau probleme de interpretare?</i> în: <i>Acta Musei Porolissensis XXXV</i> , 2013, p. 11–46.
Băcuet-Crișan, Pop 2014	S. Băcuet-Crișan, Horea Pop, <i>Așezarea neolitică de la Șimleu Silvaniei -Str. T. Vladimirescu nr. 7 (II)</i> , în: <i>Arhevest II. In Honorem Gheorghe Lazarovici. Interdisciplinaritate în Arheologie</i> , Szeged, 2014, p. 35–50.
Boghian 2003	D. Boghian, <i>Începuturile istoriei omenirii</i> , Suceava, 2003.
Comșa 1972	E. Comșa, <i>Date despre uneltele de piatră șlefuită din epoca neolitică și din epoca bronzului de pe teritoriul României (Istoricul problemei, tipuri-funcționalitate)</i> , în: <i>Studii și Cercetări de Istorie Veche</i> 23, 2, 1972, p. 245–262.
Dunca 2016	M. Dunca, <i>Clasificarea uneltelor din piatră șlefuită din situl de la Porț-„Corău”</i> , în: <i>Analele Banatului</i> , S.N., 2016, p. 87–105.
Ignat 1987	D. Ignat, <i>Așezarea neolitică de la Tășad (jud. Bihor) aparținând grupului Suplacu de Barcău</i> , în: <i>Crisia XVII</i> , 1987, p. 9–17.

²⁶ Pétrequin P., Pétrequin A.-M. 2011, p. 343.

- Ignat 1990 D. Ignat, *Unelte neolitice din piatră șlefuită în colecția veche a Muzeului Țării Crișurilor*, în: *Crisia XX*, 1990, p. 9–23.
- Ignat 1998 D. Ignat, *Grupul cultural neolitic Suplacu de Barcău*, Timișoara, 1998.
- Lazarovici et alii 1995 Gh. Lazarovici, Z. Maxim, C. Lazo, M. Meșter, *Șantierul arheologic Iclod. Campania 1994*, în: *Acta Musei Napocensis*, 32/1, 1995, p. 507–535.
- Pétrequin 1997 P. Pétrequin, *Sociétés à l'évolution lente ou fantasmes occidentaux? le temps du néolithique (6000–2100 av. J.-C.)*, în: *Traverse: Zeitschrift für Geschichte*, 4, 1997, p. 48–62.
- Pétrequin, Pétrequin 2000 A.-M. Pétrequin, P. Pétrequin, *Des outils de pierre au XXe siècle*, Paris, 2000.
- Pétrequin, Pétrequin 2011 P. Pétrequin, Anne-Marie Pétrequin, *The twentieth-century polished stone axeheads of New Guinea: why study them?* în: V. Davis, M. Edmonds (eds.), *Stone Axe Studies III*, 2011, p. 333–349.
- Pétrequin et alii 1997 P. Pétrequin, C. Serge, C. Christophe, W. Olivier, *Haches alpines et carnacéennes dans l'Europe du Ve millénaire*, în: *Notae Praehistoricae* 17, 1997, p. 135–150.
- Pétrequin et alii 2006 P. Pétrequin, A.-M. Pétrequin, M. Errera, S. Cassen, C. Croutsch, *Complexité technique et valorisation sociale: haches polies de Nouvelle-Guinée et du Néolithique alpin*, în L. Astruc, F. Bon, V. Léa, P.-Y. Milcent, S. Philibert (eds.), *Normes techniques et pratiques sociales. De la simplicité des outillages pré et protohistoriques XXVIe rencontres internationales d'archéologie et d'histoire d'Antibes*, Antibes, 2006, p. 419–433.
- Risch 2011 R. Risch, *Social and economic organisation of stone axe production and distribution in the western Mediterranean*, în: V. Davis, M. Edmonds (eds.), *Stone Axe Studies III*, 2011, p. 99–118.

Planșa 1. Toporul de prestigiu de la Zăuan-Dâmbul Cimitirului.
Plate 1. Prestige axe from Zăuan-Dâmbul Cimitirului.

Planșa 2. Piese de prestigiu de la Porț-Corău: 1 – daltă, 2 – topor, 3 – teslă.

Plate 2. Prestige pieces from Porț-Corău: 1 – chisel, 2 – axe, 3 – adze.

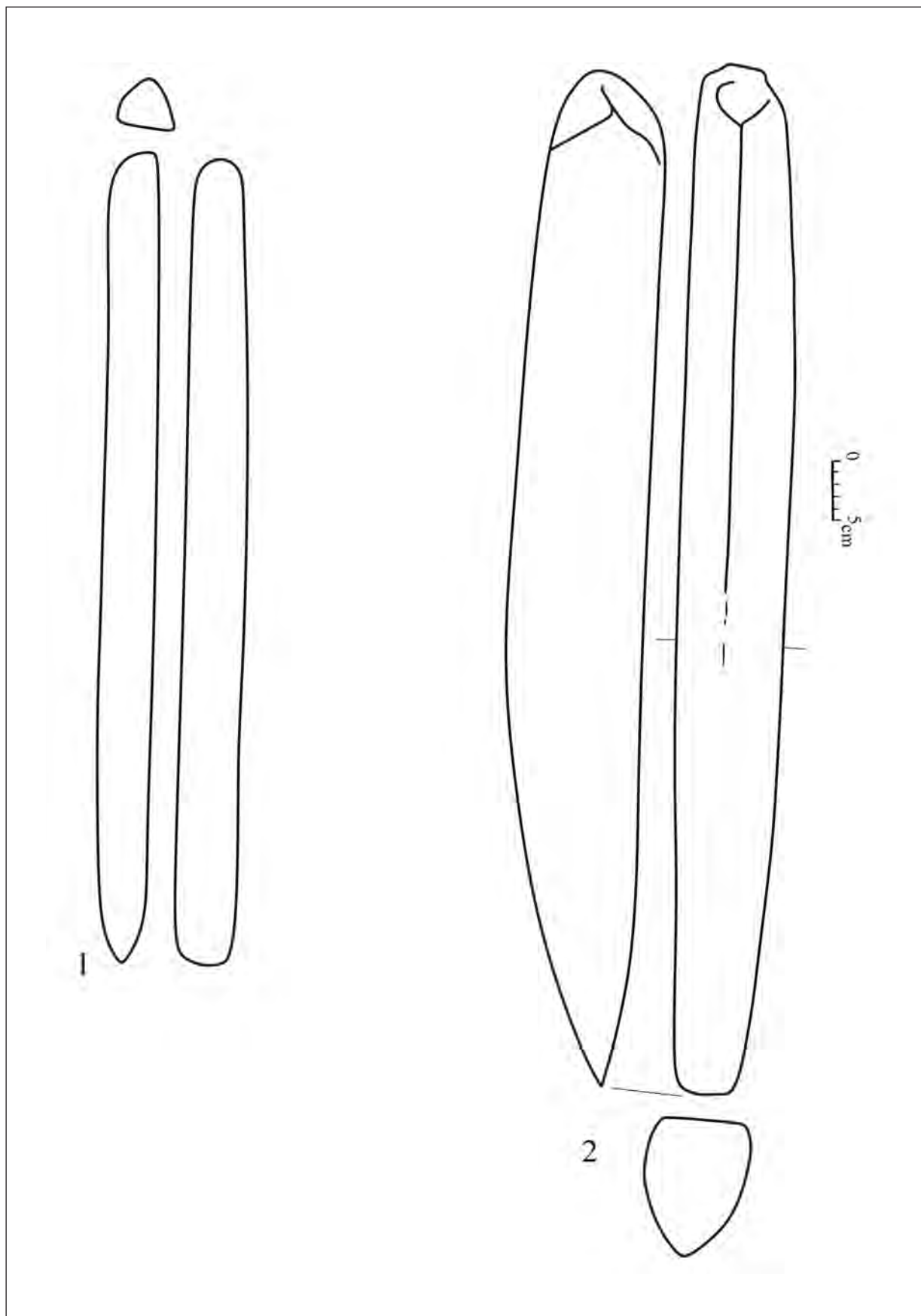

Plate 3. Tesle de prestigiu de la : 1 – Tășad-Dealul *Cetățuia* (fără scară, după Ignat 1987),
 2 – Cheșereu-Osvath *Tag* (după Ignat 1990). Plate 3. Prestige adzes from: 1 – Tășad-Dealul
Cetățuia (no scale, after Ignat 1987), 2 – Cheșereu-Osvath *Tag* (after Ignat 1990).

Planșa 4. Toporul de prestigiu de la Zăuan-Dâmbul Cimitirului.
Plate 4. Prestige axe from Zăuan-Dâmbul Cimitirului.

Planșa 5. Piese de prestigiu de la Porț-Corău: 1 – daltă, 2 – topor, 3 – teslă.
Plate 5. Prestige pieces from Porț-Corău: 1 – chiesel, 2 – axe, 3 – adze.

